

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ
JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 4, Cilt: 4, Sayı: 2

Eylül-2023

MAKALE BİLGİLERİ

Şuayb b. Ebû Hamza ve Hadis İlmine Katkıları

Shuayb b. Abu Hamza and his Contributions to the Science of Hadith

Bu makale 26-30 Nisan 2023 tarihinde yapılan 9. Hittit Öğrenci Kongresinde sunulmuş bildiriden yararlanarak hazırlanmıştır.

YAZAR

Fırat ALAN

YL, İğdır Üniversitesi LEE

firatalan01@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-8105-8092

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 12.07.2023

Makale Kabul Tarihi: 10.08.2023

Sayfa Aralığı: 398-408

ÖZET

Şuayb. b. Ebû Hamza (öl: 162/779), hicri birinci asrın sonlarından ikinci asrın ortalarına kadar yaşayan ve tedvîn dönemindeki hizmetleriyle hadislerin günümüze kadar taşınmasında önemli katkıları olan muhaddislerden biridir. Bu dönemde hadis varislerinin vefatları ve uydurma faaliyetlerinin yaygınlaşması hadislerin kaybolup gitme endişesini doğurmuştur. Emevî Halifesi Ömer b. Abdülazîz (öl: 101/720) de bu endişeyi taşıyanlardan biridir. O, bu endişesinin üzerine İslam coğrafyasının muhtelif beldelerindeki valiliklere mektuplar göndererek hadislerin toplanıp kayıt altına alınması talimatını vermiştir. Böylece hadisler resmi olarak tedvîn edilmeye başlanmıştır. Hadislerin toplanması ve yazıya geçirilmesi gayesiyle başlatılan bu aşamada Medine Valisi Ebû Bekir b. Hazm (öl: 120/738) ile İbn Şihâb ez-Zührî (öl: 124/742), sürecin en önemli aktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte ez-Zührî'nin talebesi olan Şuayb. b. Ebû Hamza, Emevî Halifesi Hişâm b. Abdülmelik (öl: 125/743) tarafından bir yıllık süreyle Emevî sarayında ez-Zührî'nin hadislerini yazmakla görevlendirilmiştir. Bu tebliğde; Şuayb b. Ebû Hamza'nın hayatı, rivâyetleri ve rivâyetlerindeki hadisçiliği, hocası ez-Zührî ile olan münasebetleri ve ondan aldığı hadislerin hadis külliyatlarındaki dağılımları ele alınmaktadır. Şuayb b. Ebû Hamza'nın ez-Zührî'den aldığı hadisleri yazarak kendisine ait bir hadis nüshası oluşturduğu ifade edilmektedir. Onun hayatı, ilmî kişiliği ve kendisine izafe edilen söz konusu bu nüshanın akıbetiyle ilgili bilgilerin ortaya konulması hem onun hadis ilmindeki yerinin hem de dönemin hadis anlayışının tespit edilmesine olan katkıları bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışmada Şuayb b. Ebû Hamza'nın ilmî şahsiyeti, hocası ez-Zührî'den şifahî ve yazılı olarak aldığı hadislerin tespiti dolayısıyla onun hadis ilmine katkısının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda onun hayatı ve ilmî şahsiyeti tarih, tabakat ve ricâl kaynaklarından yararlanılarak ele alınmış; Buhârî'nin Sahih'i ve diğer temel hadis kaynaklarındaki rivâyetleri tespit edilerek incelenmiştir. Ayrıca konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalara da bakılmıştır. Bunun sonucunda Şuayb b. Ebû Hamza'nın ricâl kaynaklarında güvenilir bir hadisçi olduğu tespit edilmiştir. ez-Zührî'den aldığı hadisleri yazarak oluşturduğu söz konusu hadis nüshasında sayısı ihtilafli olmakla birlikte 264 rivayet bulunduğu ve vefatına yakın bir zamanda talebelerinden Ebû'l Yemân'a rivâyet etmek üzere icâzet verdiği görülmektedir. Ayrıca Dârimî (öl:255/869), Beyhâkî (öl: 458/1066) ve Ahmed b. Hanbel (öl: 241/855) gibi dönemin önemli muhaddislerinin eserlerinde de Şuayb b. Ebû Hamza'nın rivâyetlerinin yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Hadis, Şuayb b. Ebû Hamza, Kitâbet, Rivâyet, Tedvin.

ABSTRACT

Shu'ayb b. Abū Hamza (d. 162/779) is one of the muhaddiths who lived from the end of the first century to the middle of the second century and who made important contributions to the transmission of hadiths to the present day with his services during the period of the tedvîn. During this period, the deaths of hadith heirs and the widespread fabrication of hadiths led to concerns about the loss of hadiths. Umayyad Caliph 'Umar b. 'Abd al-'Aziz (d. 101/720) was one of those who had this concern. In response to this concern, he sent letters to the governorships in various parts of the Islamic geography, instructing them to collect and record the hadiths. Thus, hadiths began to be officially edited. Abū Bakr b. Hazm (d. 120/738), the governor of Medina, and Ibn Shihāb al-Zuhrī (d. 124/742) were the most important actors in this process. In this process, Shu'ayb b. Abū Hamza, a student of al-Zuhrī, was assigned by the Umayyad Caliph Hishām b. 'Abd al-Malik (d. 125/743) to write al-Zuhrī's hadiths at the Umayyad palace for one year. This paper discusses the life of Shu'ayb b. Abū Hamza, his narrations and hadith narrations, his relations with his teacher al-Zuhrī, and the distribution of the hadiths he received from him in the hadith corpus. It is stated that Shu'ayb b. Abū Hamza wrote down the hadiths he received from al-Zuhrī and created his own copy of hadith. It is important to reveal information about his life, his scholarly personality and the fate of this copy attributed to him in terms of his place in the science of hadith and his contribution to the determination of the hadith understanding of the period. This study aims to reveal the scholarly personality of Shu'ayb b. Abū Hamza and his contribution to the science of hadith through the determination of the hadiths he received from his teacher al-Zuhrī both orally and in writing. For this purpose, his life and scholarly personality are analyzed by making use of history, tabaqat and rijāl sources, and his narrations in al-Bukhārī's Sahih and other main hadīth sources are identified and analyzed. In addition, other studies on the subject were also examined. As a result, it was determined that Shu'ayb b. Abū Hamza was a reliable hadith narrator in the rijāl sources. It is seen that the copy of the hadith in question, which he created by writing down the hadiths he received from al-Zuhrī, contains 264 narrations, although the number is disputed, and that he gave permission to one of his students, Abū al-Yamān, to narrate them near his death. In addition, it has been determined that Shu'ayb b. Abū Hamza's narrations were included in the works of important muhaddiths of the period such as al-Dārimī (d. 255/869), al-Bayhaqī (d. 458/1066) and Ahmad b. Hanbal (d. 241/855).

Keywords: Hadith, Shu'ayb b. Abū Hamza, Kitāb, Narration, Tedvin.

GİRİŞ

Tedvîn faaliyetleri hadislerin muhafaza edilerek günümüze kadar ulaştırılmasında önemli dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir. Hadislerin yazıya geçirilerek tedvîn edilme düşüncesi Hz. Peygamber'in vefatından sonra Kur'ân'ın toplanma faaliyetlerinin ardından gündeme gelmeye başlanmıştır. Ancak bu dönemde rivâyet edilen hadislerin Hz. Peygamber'in ağzından çıktığı şekliyle aktarıldığının bilinmemesi, Kur'ân ile karışma endişesi, meydana gelen sosyal ve siyasi karışımlar gibi çeşitli sebeplerden dolayı tedvîn faaliyetlerinden vazgeçilmiştir. Bununla birlikte hadislerin tedvin edilme düşüncesi sonra ermemiş ve daha sonraki dönemlerde de gündeme getirilmiştir. Bu anlamda resmi olarak ilk tedvîn girişimlerine Emevî devletinin Mısır Valisi ve aynı zamanda Ömer b. Abdülazîz'in (öl: 101/720) babası olan Abdülazîz b. Mervân (öl: 86/705) tarafından başlanmışsa da bu girişimin başarılı bir şekilde sonuca ulaştığına dair bilgilere ulaşılamamıştır (Efendioğlu: 2000, XL, 267). Resmi anlamda ilk tedvîn faaliyetleri ise dönemin önde gelen âlimlerinin vefatları üzerine şifahî olarak zihinlerde muhafaza edilen hadislerin kaybolup gitme endişesini taşıyan dönemin Emevî Halifesi Ömer b. Abdülaziz (öl: 101/720) Medine Valisi Ebû Bekir b. Muhammed b. Hazm'a (120/738) yazdığı mektupla başlamıştır (Buhârî: "İlim", 34). Hadislerin toplanarak yazıya geçirilme amacıyla başlatılan bu uygulamanın zamanla yaygınlık kazanmıştır. Böylece dönem muhaddislerinin tamamına yakınının kendilerine ait hadis cüz'leri oluşmuştur. (Sezgin: 2019, 70). Bu muhaddisler içerisinde hadislerin toplanması noktasında yürüttüğü geniş çaplı faaliyetler ve yoğun gayretlerinden dolayı dönemin en önemli aktörü Ebû Bekir b. Hazm ile birlikte İbn Şihâb ez-Zührî (öl: 124/742) olmuştur. Bu çalışmalarından dolayı ez-Zührî hadisleri tedvin eden ilk kişi olarak nitelendirilmiştir (Koçyiğit: 1981, 200-205).

Şuayb b. Ebû Hamzâ (öl: 162/779), tedvîn faaliyetlerinin yaygınlaşarak devam ettiği bu süreç içerisinde Emevi sarayında dönemin halifesi Hişâm b. Abdülmelik (öl: 125/743) tarafından bir yıllık süreyle ez-Zührî'nin hadislerini yazmakla görevlendirilmesinin (Zehebî: 1419/1998, I, 163) yanı sıra aynı zamanda Zührî'nin talebeliğini de yapmıştır. O, süreç içerisinde Zührî'den çok sayıda hadis rivâyet etmekle birlikte ondan aldığı hadisleri yazarak kendisine ait bir hadis nüshası oluşturmuştur (Fesevî: 1393/1973, I, 43-44). Söz konusu bu nüshanın içerisindeki ve diğer hadis kaynaklarında yer alan rivâyetlerin ele alınması Şuayb b. Ebû Hamza'nın hadisçiliği, hadis ilmine olan katkıları ve dönemin hadis anlayışının tespit edilmesine olan katkıları bakımından önem arz etmektedir. Halit Özkan tarafından "*Tedvin Tarihinde Emevî Sarayı ve Zührî'nin Mirasına Bir Örnek: Şuayb b. Ebû Hamza Nüshası*" (Özkan: 2012, 27.)

adıyla nüshayla ilgili müstakil bir çalışma yapılmış olup detaylı bilgilere yer vermiştir. Bu çalışmada ise nüshayla ilgili bazı bilgilere vermenin yanı sıra Şuayb b. Hamza'nın ilmî şahsiyetinin ele alınması, kendisinden hem şifhî hem de yazılı olarak en çok rivâyette bulunduğu hocası Zührî'den ve diğer hocalarından aldığı hadislerin tespit edilmesi ve onun hadis ilmine olan katkılarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

1. Hayatı ve İlmî Şahsiyeti

Tam adı Ebû Bişr Şuayb b. Dînâr el-Ümevî el-Hımsî'dir (İbn Sa'd: 1419/1998, IX, 473; Buhârî: 1440/2019, III, 431; İbn Âsâkir: 1415/1990, XII, 354). Kaynaklarda doğum tarihi ile ilgili bilgiler yer almamakla birlikte Beni Ümeyye oğullarına mensup olup (Buhârî: 1440/2019, II, 431). Ebû Kasım el-Hımsî'nin azatlısı olduğu bilinmektedir (Mizzî: 1413/1992, IV, 128; Zehebî, 1382/1963, IV, 128). O, hadis konusunda titiz, güvenilir (Zehebî: 1405/1985, VI, 282), ve güçlü bir hafızaya sahip (Zehebî: 1382/1983, II, 441) bir muhaddis olarak bilinmekle birlikte İbn Şihâb ez-Zührî (öl. 124/742), Ebû Zinad Abdullah b. Zekvan el-Kureyşî (öl. 130/748), Ebû Abdullah Muhammed b. Münkedir el-Kuraşi (öl. 130/748), Nâfi' Mevlâ İbn Ömer (öl. 116/734), Ebû Münzîr Hişam b. Urve el-Esedî (öl. 146/763), Urve b. Zübeyr b. Avvam b. Huveylid b. Esed (öl. 94/643), Sâlim b. Abdullah b. Ömer b. Hattab (öl: 106/724-725) gibi dönemin önemli muhaddislerinden de hadis almıştır (Mizzî: 1413/1992, XII, 516). Şuayb b. Ebû Hamza ez-Zührî'nin talebeliğini yapmasının yanı sıra Emevî Halifesi Hişam b. Abdülmelik tarafından bir yıllık süre boyunca Emevî sarayında Zührî'nin hadislerini yazmakla da görevlendirilerek kâtipliğini yapmıştır (İbn Âsâkir: 1415/1990, XXIII, 96). Kâtiplik yaptığı süre boyunca Zührî'den yazdığı hadislerle kendisine ait müstakil bir hadis cüz'ü oluşturduğu bilinmektedir. Söz konusu hadis cüz'ü dahil olmak üzere Zührî'den ve diğer hocalarından aldığı hadislerin günümüze kadar ulaşması noktasında en önemli rolü talebesi Ebû'l Yemân Hakem b. Nâfi üstlenmiştir. Ebû'l Yemân, hocasının vefatına yakın bir zamanda onun yanına girmiş, hocası ona kitaplarını göstererek "işte bunlar benim kitaplarım eğer onları almak isterseniz alın bana okumak isterseniz okuyun. Eğer oğlumdan dinlemek isterseniz bunu da yapabilirsiniz. Zira O, bunları benden dinlemiştir", diyerek yanlarında bulunan kimselere icâzet verdiği görülmektedir (Zehebî, 1405/1985, XII, 188). Bunun üzerine Ebû'l-Yemân ondan icâzet ve münâvele yoluyla aldığı hadisleri Muhammed b. İshak es-Sâğanî ve birçok talebesi kanalıyla aktarmış ve günümüze kadar ulaşan temel hadis kaynakları içerisinde yerini almıştır. Ebû'l Yemân'ın hocası Şuayb'ın hadislerini nasıl aldığını merak eden Ahmed b. Hanbel, Şuayb'ın kitaplarını hangi yolla aldığını sormuş ve bunun üzerine "Bunların bazılarını ben ona, bazılarını ise o bana

okudu.” Şeklinde bir cevap almıştır. Diğer rivayeterin ise bir kısmının icâzet ve münâvele yoluyla elden aldığı belirtilmektedir (Zehebî, 1382/1963, II, 28). Ebû Bişr Şuayb b. Dînâr el-Ümevî el-Hımsî h. 162 (799) veya 163 yılında vefat etmiştir (Zehebî, 1405/1985, XII, 187-192).

2. Hadis İlmindeki Yeri

Bu bölümde Şuayb b. Ebû Hamza'nın hadis ilmindeki yerinin anlaşılması için *Kütüb-i Sitte*'deki rivâyetleri incelenerek hocaları, talebeleri ve hoca-talebe ilişkileri ele alınacaktır. Ayrıca rivâyetlerinin hocaları, talebeleri ve hadis kaynaklarındaki bölümlerine göre dağılımlarına da yer verilecektir.

2.1. Hocaları

Şuayb b. Ebû Hamza, dönemin birçok önemli muhaddisinden ders almıştır. Mizzî'nin *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâ'ı'r-ricâl* isimli eserinde kendilerinden hadis rivâyetinde bulunduğu 14 hocasının ismine yer vermektedir (Mizzî: 1413/1992, XII, 5). İbn Hacer el-Askalânî'nin *Tehzîbü't-Tehzîb*'inde ise bazı hocalarının isimleri bulunmaktadır (İbn Hacer: 1325/1907, IV, 351). Söz konusu kaynaklarda ismi geçen hocaları şunlardır:

Ebû Bekir Muhammed b. Şihâb ez-Zührî (öl. 124/742), Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Hüseyin (?), Ebû Zinâd Abdullah b. Zekvân el-Kuraşî (öl. 130/748), Ebû Abdullah Muhammed b. Münkedir el-Kuraşî (öl. 131/749), Nâfi' Mevlâ İbn Ömer (öl. 117/735), Ebû Münzir Hişam b. Urve el-Esedî (öl. 146/763), Ebû Süleyman İshak b. Abdullah b. Ebî Ferve el-Kuraşî (öl. 144/761), Ebû Usâme Zeyd b. Eslem el-Adevî el-Ömerî (öl. 136/754), Ebû Yezîd Ğaylan b. Enes el-Kelbî (?), Ebû Ömer Salim b. Abdullah el-Adevî (öl. 106/725), Abdulvehhâb b. Buht (öl. 113/732), İkrime b. Hâlid el-Mahzûmî (?), Ebû'l-Hüzeyl Muhammed b. Velîd b. Âmir ez-Zübeydî (öl. 148/765), Yezîd b. Yezîd b. Câbir (?).

2.2. Talebeleri

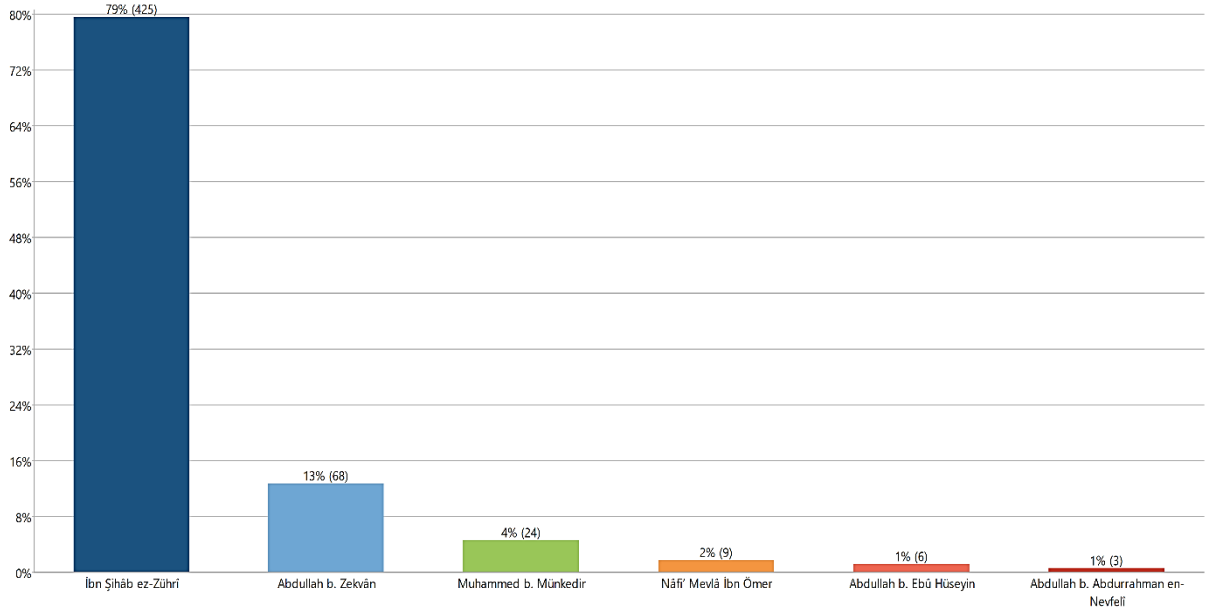
Mizzî'nin *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâ'ı'r-ricâl*'inde Şuayb b. Ebû Hamza'dan hadis rivâyetinde bulunan talebelerinin isimleri şunlardır (Mizzî: 1413/1992, XII, 516):

İshâk İbrâhim b. Muhammed el-Fezârî (öl. 190/806), Bişr b. Şuayb b. Ebî Hamza (?), Ebû Yuhmid Bakıyye b. el-Velîd el-Kelâî el-Hımsî (öl. 197/812), Ebu'l-Yemân Hakem b. Nâfi' el-Behrânî (222/837), Ebû Hayve Şurayh b. Yezid el-Hadramî (öl. 203/818), Ebû Katâde Abdullah b. Vâkıd (?), Abdullah b. Yezîd el-Bekrî (?), Osman b. Said b. Kesîr b. Dînâr el-Hımsî

(209/824), Ebû Hasan Ali b. Ayyâş el-Hımsî (öl. 210/825), Ebû İsmâil Mübeşşir b. İsmâil el-Halebî (?), Ebû Abdullah Muhammed b. Himyer es-Selihî (öl. 200/815), Muhammed b. Süleymân b. Ebî Dâvud el-Harrânî (öl. 213/828), Miskîn b. Bukeyr el-Harrânî (öl. 198/813), Ebu Abbas Velîd b. Müslim el-Kuraşî (öl. 194/810).

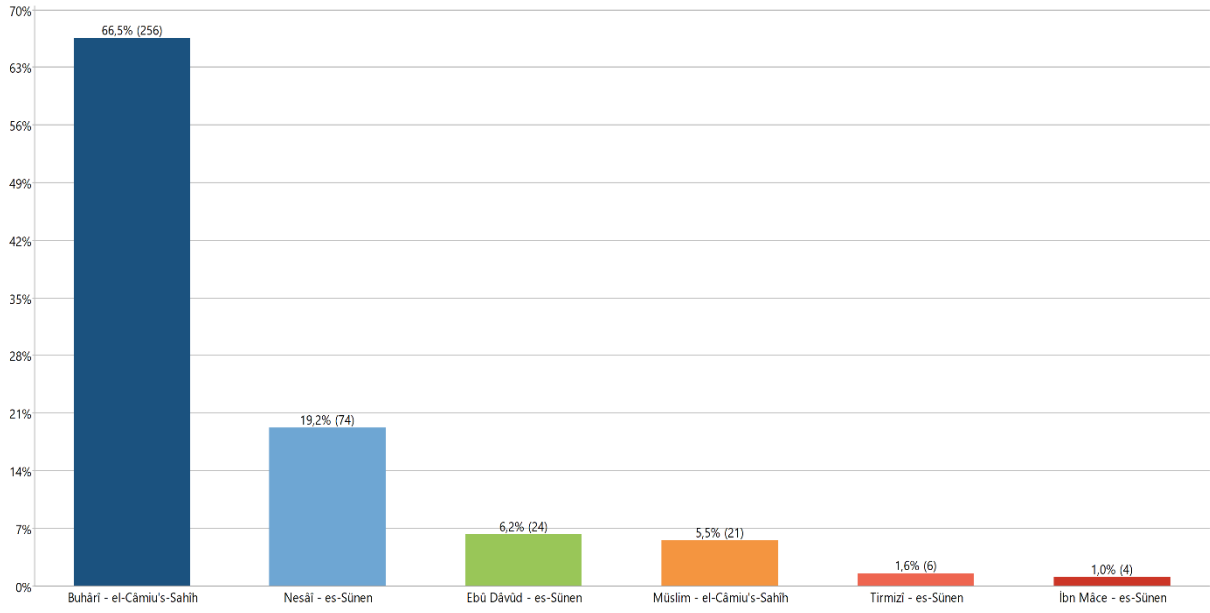
2.3. Hoca-Talebe İlişkileri

Şuayb b. Ebû Hamza, sahâbe, tâbiûn ve tebeu't-tâbiîn neslinden birçok hocadan hadis almıştır. Hocası Zührî'den şifahî ve yazılı olarak aldığı hadisleri vefatına yakın bir zamanda talebelerinden Ebû-Yemân Hakem b. Nâfi'e rivâyet etmesi için icâzet ve münâvele yoluyla vermiş ve Ebû'l-Yemân kanalıyla da günümüze ulaşan temel hadis kaynaklarında yer almıştır (Fesevî:1393/1973, I, 433-44). Bu bakımdan Zührî'den gelen hadislerin aktarılması noktasında önemli bir role sahip olmuştur. Şuayb b. Ebû Hamza'nın kendilerinden en fazla hadis rivâyetinde bulunduğu hocaları şu şekildedir:

3. Rivâyetleri

Şuayb b. Ebû Hamza'nın temel hadis kaynaklarında birçok farklı konuda rivâyetleri yer almaktadır. Bu bölümde *Kütüb-i Sitte*'deki rivâyetleri tespit edilerek hadis kaynaklarına göre dağılımlarına yer verilecektir. Ayrıca *Kütüb-i Sitte* içerisindeki bâb başlıkları esas alınarak rivâyetlerinin bölümlere göre dağılımlarına da değinilecektir. Rivâyetlerinin *Kütüb-i Sitte*'de yer alan hadis kaynaklarına göre dağılımı şu şekildedir:

3.1. Rivâyetleri ve Rivâyetlerinin Bölümlere Göre Dağılımı

3.1.1. Buhârî – el-Câmiu's-Sahîh

Şuayb b. Ebû Hamza'nın Buhârî'nin *el-Câmiu's-Sahîh* (Buhârî: Dâru İbn Kesîr, Dimaşk, 1422/2001)'inde yer alan rivâyetleri ve rivâyetlerin bölümlerine göre dağılımı şu şekildedir:

İlim 27, 29; *İmân* 8, 11, 19, 25, 41; *Vudû'* 28, 45, 58, 68; *Bedü'l-vahy* 1; *Salât* 13, 55, 68; *Ezan* 8, 15, 31, 46, 82, 85, 128, 129, 146, 149, 157, 161, 162; *Cuma* 1, 6, 12, 18, 29; *Salâtu'l-Havf* 1; *İdeyn* 1; *Vitir* 1; *İstiska* 15, 27; *Taksiru's-Salat*, 6, 12, 14; *Teheccüd* 3, 5, 10; *Cenâiz* 3, 79, 83, 92; *Zekât* 1, 3, 9, 14, 28, 40, 49; *Savm* 22, 30, 49, 56, 69; *Hac* 45, 79, 127; *Fedâilü'l-Medine* 5; *İtikâf* 8; *Buyu'* 1, 67, 100, 109; *Musakât* 1; *İcâre* 11; *İstikrâz*, 10, 20; *Muzara't* 5; *Mezalim* 13, 18; *Menakıbu'l-Ensar* 46; *Şurût* 5, 18; *Sulh* 12; *Şehâdât* 3, 5, 30; *Hibe* 17, 36; *İtk* 8, 19; *Cihad* 2, 7, 12, 24, 47, 84, 87, 92, 100, 102, 109, 110, 122, 170, 182; *Vesâyâ* 11, 21; *Farzu'l-Humus* 8, 19; *Ehadisü'l-Enbiya*, 8, 15, 19, 31, 40, 44, 48, 54; *Cizye ve Muvâdea*, 1, 16; *Menâkıb* 1, 5, 2, 9, 13, 25; *Fedâilü Ashabi'n-Nebi* 5, 12, 16; *Bed'ü'l-Halk* 6, 8, 10, 11; *Meğâzî* 12, 14, 31, 38; *Tefsir* 1, 2, 3, 5, 9, 11, 20; *Nikah* 12, 20, 83; *Et'ime* 20, 58; *Eşribe* 12, *Libâs* 5, *Edeb* 16, 18, 19, 27, 39, 57, 62, 80, 90, 91, 97, 111, 114, 115, 121; *Libas* 6, *Merdâ* 19; *İsti'zan* 22; *Daavât*, 3; *Rikâk* 20, 34, 40, 50, 52; *Diyât* 15; *Eymân ve'n-Nuzûr* 3, 26, 30, *İkrah* 6; *Ahkâm* 14, 21; *Fiten* 6, 25; *Temennî* 9; *Tevhid* 6, 12, 19, 22, 31, 35; *İ'sâm* 3, 18; *Mevakıtu's-Salat* 11, 13, 40.

3.1.2. Müslim – *el-Câmiu's-Sahîh*

Şuayb b. Ebû Hamza'nın Müslim'in *el-Câmiu's-Sahîh* (Matbaatu'l-Îsâ Bâbi'l-Halebî, Kahire, 1374/1955)'inde yer alan rivâyetleri ve rivâyetlerin bölümlerine göre dağılımı şu şekildedir:

Îmân 88, 300; *Mesâcid ve Mevziu's-Salat* 129, 246; *Selam* 25; *Cenaiz* 48; *Fedâil* 136, 146, 161; 89; *Fedâilu's-Sahabe* 91; *Birr ve Sıla* 108, 147; *Kader* 26; *Rikak* 100; *İlim* 11; *Rekâik* 6.

3.1.3. Ebû Dâvûd – *es-Sünen*

Şuayb b. Ebû Hamza'nın Ebû Dâvûd'un *es-Sünen* (el-Matbaatü'l-Ensâriyye, Hindistan, 1323/1905)'inde yer alan rivâyetleri ve rivâyetlerin bölümlerine göre dağılımı şu şekildedir:

Daavât 82; *Ahkam* 26; *Tefsîru'l-Kur'ân* 4; *Salat* 43.

3.1.5. Nesâî – *es-Sünen*

Şuayb b. Ebû Hamza'nın Nesâî'nin *es-Sünen* (el-Mektebetü'l-Ticâretü'l-Kübrâ, Kâhire, 1348/1930)'inde yer alan rivâyetleri ve rivâyetlerin bölümlerine göre dağılımı şu şekildedir:

Taharet 69, 118, 123; *Cihâd* 1, 14, 30; *İşratü'n-Nisa'* 3; *Talak* 25, 46, 73; *Nikâh* 8, 44; *Vesâyâ* 6; *Muharebe* 1; *Mevâkit* 21, 45; *Îmâmet* 59; *Müzerea* 45; *Umrâ* 3; *Eymân ve Nuzûr* 40; *İftitah* 1, 16, 17, 67; *Tatbik* 14, 27, 68, 69; *İstiskâ* 8; *Fey'* 38; *Biat* 30; *Sayd ve Zebaih* 11; *Sıyâm* 4, 14, 39; *Zekât* 1, 6, 15, 47, 94; *Buyû'* 21; *Kat'u's-Sârik*, 6; *Ezan* 38; *Menâsiku'l-Hac*, 112, 168; *Âdâbu'l-Kudât* 14, 16; *Kıyâmu'l-Leyl ve Tatavvuu'n-Nehar* 16, 26, 58; *Muharebe* 1; *Sehiv* 64; *Salâtu'l-Havf* 1; *Küsûf* 7.

3.1.6. İbn Mâce – *es-Sünen*

Şuayb b. Ebû Hamza'nın İbn Mâce'nin *es-Sünen* (Dâru'l-İhyâ, Haleb, 1431/2010)'inde yer alan rivâyetleri ve rivâyetlerin bölümlerine göre dağılımı şu şekildedir:

Ezân 4; *Nikah* 56.

SONUÇ

Hadisleri muhafaza etme ve aslına uygun bir şekilde aktarma düşüncesi Hz. Peygamber döneminde başlamış ve sahabe döneminde de titizlikle devam etmiştir. Ancak resmî tedvin faaliyetleri daha önce de belirttiğimiz gibi sahâbe döneminin sonlarına doğru başlamış ve Emevî Halifesi Ömer b. Abdülazîz'in talimatıyla resmîyet kazanmıştır. Hadislerin toplanarak yazıya geçirilme gayesiyle başlatılan bu girişimler; hadislerin Kur'ân ile karışması ve benzeri nedenlerle Hz. Peygamber ve ashâb döneminde fiiliyata geçirilememiştir. Tâbiûn dönemine gelindiğinde ise hadisleri yazılı ve şifahî olarak muhafaza eden sahâbe neslinin büyüklerinin vefatları üzerine hadislerin kaybolup gitme endişesi doğmuştur. Bu durum hadislerin yeniden

toplanaarak yazıya geçirilmesi gerekliliğini gündeme getirmiştir. Bu düşünce tâbiun döneminde fiiliyata geçirilmiş ve tedvin dönemi olarak isimlendirilmiştir. Ömer b. Abdülazîz tedvin döneminde öncülük etmiştir.

Bu çalışmada hayatı, ilmi kişiliği ve hadis ilmine olan katkılarını tespit etmeye çalıştığımız Şuayb b. Ebû Hamza ise tedvin dönemindeki çalışma ve gayretleriyle dönemin en önemli aktörlerinden biri haline gelen İbn Şihâb ez-Zührî'nin ilmî mirasının günümüze aktarılması noktasında önemli bir rol üstlenmiştir. ez-Zührî'nin Emevî sarayındaki kâtipliğini yapmasının yanı sıra ez-Zührî'den hem şifahî hem de yazılı olarak aldığı hadisleri icâzet ve münâvele yoluyla Ebu'l-Yemân Hakem b. Nâfi' yoluyla rivâyet ederek günümüze ulaşan temel hadis kaynaklarında yer almasına neden olmuştur.

Bu araştırma neticesinde görülmüştür ki, Şuayb b. Ebû Hamza'nın rivâyet ettiği hadisler *Kütüb-i Sitte* muhaddislerince birbirinden farklı birçok bölüm altında yer almıştır. Bu da rivâyetlerinin farklı konular etrafında toplandığını göstermektedir.

İnceleme konusu yaptığımız târih, tabakât ve ricâl kaynaklarında Şuayb b. Ebû Hamza hakkında herhangi bir cerh ifadesine rastlanmamış aksine hadis rivâyetinde titiz ve güvenilir biri olduğu tespit edilmiştir. Yine kendisinden hadis aldığı hocaları tespit edilmiş ve isimleri belirtilmiştir. Ayrıca rivâyetlerinin hadis aldığı hocalarına göre dağılımlarına yer verilmiştir. Sonuç olarak Şuayb b. Ebû Hamza'nın tedvin dönemindeki hizmetleriyle hadislerin günümüze kadar ulaştırılması noktasında önemli bir misyon icra eden güvenilir râvi ve muhaddislerden biri olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

Buhârî, M.İ., et-Târîhu'l-Kebîr, en-Neşru'l-Mütemeyyiz li't-Tabâati ven-Neşr, Riyâd, 1440/2019.

Buhârî, M.İ., el-Câmiu's-Sahîh, Dâru İbn Kesîr, Dımaşk, 1422/2001.

Ebû Dâvûd, S.E.İ.S., es-Sünen, el-Matbaatu'l-Ensâriyye, Hindistan, 1323/1905.

Efendioğlu, M., "Tedvîn", DİA, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000.

Fesevî, Y.S.C., el-Ma'rife ve't-târih, Matbaatu'l-İrşâd, Bağdât, 1393/1973.

İbn Âsâkir, E.K., Tarîhu Medîneti Dımaşk, Dâru'l-fikr, 1415/1990.

İbn Mâce, M.Y., es-Sünen, Dâru'l-İhyâ, Haleb, 1431/2010.

İbn Sa'd, M., et-Tabakâtü'l-Kebîr, el-Mektebetü'l-Hancî, Kahire, 1419/1998.

Koçyiğit, T., Hadis Tarihi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977.

Mizzî, A.Y., Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâ'r-Ricâl, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1413/1992.

Müslim, H., el-Câmiu's-Sahîh, Matbaatu'l-Îsâ Bâbi'l-Halebî, Kâhire, 1374/1955.

Nesâî, A.A.Ş.A. es-Sünen, el-Mektebetü'l-Ticâretü'l-Kübrâ, Kâhire, 1348/1930.

Özkan, H. "Tedvin Tarihinde Emevî Sarayı ve Zührî'nin Mirasına Bir Örnek: Şuayb b. Ebû Hamza Nüshası", Divân Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi, (32), 2012, 1-37.

Sezgin, M.F., Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1956.

Zehebî, A. Ş. M. O., Tezkiretü'l-Huffâz, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1419/1998.

Zehebî, A. Ş. M. O., Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1405/1985.

Zehebî, A. Ş. M. O., Mizânü'l-İ'tidâl fi nakti'r-ricâl, Dâru'l-Ma'rife, Dâru'l-Ma'rife, 1382/1963.